

Samenvatting

Sinds 2008 heeft de rechter de mogelijkheid om een Gedragsbeïnvloedende Maatregel (GBM) op te leggen aan jeugdige delinquenten die een ernstig delict hebben gepleegd of die veel delicten plegen en daarnaast psychische problematiek hebben waarvoor ambulante behandeling nodig is. De GBM biedt een juridische titel voor de verplichte deelname van jeugdige ouders aan een programma dat bestaat uit verschillende interventies, zoals (intensief) toezicht door de reclassering, behandeling door een psychiater of psycholoog of een justitiële gedragsinterventie. De GBM is aan het jeugdstrafrecht toegevoegd om een meer geleidelijke opbouw van lichte naar zware sancties te laten ontstaan. Zo kan de maatregel opgelegd worden als een voorwaardelijke plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (PIJ-maatregel) te zwaar wordt geacht en een voorwaardelijke jeugddetentie met bijzondere voorwaarden te licht. In het huidige onderzoek wordt de effectiviteit van de GBM getoetst door na te gaan of de recidive van GBM-deelnemers verschilt van de recidive van vergelijkbare justitiabelen die geen GBM kregen opgelegd.

De inhoud van een GBM-traject wordt bepaald aan de hand van de problematiek van een jeugdige. De Raad voor de Kinderbescherming en de Jeugdreclassering werken samen aan een plan van aanpak. In dit plan van aanpak worden zowel de inhoud als de doelen van de GBM concreet benoemd. Binnen een GBM kan de jeugdige deelnemen aan verschillende interventies en behandelingen. Doelen waar de GBM zich op richt zijn bijvoorbeeld school/opleiding, een constructieve vrije tijdsbesteding of het verbeteren van de opvoedingssituatie. De invulling van het GBM-traject wordt redelijk gedetailleerd in het vonnis vastgelegd.

Al vrij snel na de invoering van de GBM werd duidelijk dat de maatregel veel minder vaak werd opgelegd dan was verwacht. In verschillende onderzoeken is gekeken naar belemmeringen bij het opleggen van de maatregel. Er bleken onduidelijkheden te zijn over de doelgroep en de mogelijkheden van de maatregel. Verdere knelpunten vormden de lange adviesprocedure en het ontbreken van interventies gericht op multiproblematiek. Ook bleek niet iedereen binnen de justitieketen de meerwaarde van de GBM te zien en was er veel bezwaar tegen de vervangende jeugddetentie.

Ondanks dat de wetgever had vastgelegd dat drie jaar na de inwerkingtreding van de wet een evaluatie diende plaats te vinden van de effecten van de maatregel in de praktijk, was er in 2015 nog weinig bekend over het verloop van de maatregel of de daaropvolgende recidive. Om die reden is een dossieronderzoek uitgevoerd naar de uitvoering van de maatregel bij jongeren bij wie een GBM is overwogen in de periode 2008 t/m 2013 (Plaisier, Knijnenberg, Lenssen, Pollaert & Van Straaten, 2016). Uit dit onderzoek bleek dat de GBM grotendeels werd ingevuld zoals was beoogd. Vervolgens wordt in het huidige onderzoek bij de groep jongeren uit het dossieronderzoek van Plaisier et al. (2016) nagegaan of de GBM effect heeft gehad op de latere recidive. De recidive van de groep GBM-deelnemers wordt vergeleken met twee groepen justitiabelen die de maatregel niet kregen opgelegd (de controlegroepen). De 'historische' controlegroep bestaat uit justitiabelen die van 2005 tot en met 2007 een voorwaardelijke jeugddetentie met bijzondere voorwaarden of een voorwaardelijke PIJ-maatregel kregen. Daarnaast is een 'gelijktijdige' controlegroep samengesteld die bestaat uit justitiabelen die van 2008 tot en met 2013 een voorwaardelijke jeugddetentie met bijzondere voorwaarden of een voorwaardelijke PIJ-maatregel hebben gekregen. Beide controlegroepen zijn samengesteld met behulp

van *propensity score matching* (PSM). Dit betekent dat in beide groepen rekening wordt gehouden met de verdeling van achtergronden in de bredere groep van GBM-deelnemers.

De onderzoeksvragen die in dit rapport aan bod komen, luiden als volgt:

- 1 Wat zijn de (achtergrond)kenmerken van de jeugdige delinquenten die in de periode 2008-2013 een GBM opgelegd hebben gekregen en in hoeverre zijn zij vergelijkbaar met een historische en gelijktijdige controlegroep samengesteld uit jeugdigen die een voorwaardelijke vrijheidsstraf of PIJ-maatregel kregen opgelegd?
- 2 Wat is het effect van de GBM in vergelijking met een standaard voorwaardelijke vrijheidsstraf of PIJ-maatregel op de recidive van GBM-deelnemers tijdens de maatregel?
- 3 Wat is het effect van de GBM in vergelijking met een standaard voorwaardelijke vrijheidsstraf of PIJ-maatregel op de recidive van GBM-deelnemers na het afronden van de maatregel?
- 4 Welke uitvoeringskenmerken of behaalde doelen van de GBM hangen statistisch significant samen met een lagere recidivekans indien er gecorrigeerd is voor verschillen in daderkenmerken, gegevens over hun strafrechtelijke carrière en problematiek?

Methode

In het onderzoek zijn gegevens uit verschillende bronnen met elkaar gecombineerd. De primaire gegevensbron is een bestand samengesteld door Impact R&D op basis van dossiers van de Raad voor de Kinderbescherming (Plaisier et al, 2016). Dit bestand bevat gegevens over de uitvoering van de GBM, scores van deelnemers op probleemgebieden, informatie over de doelen die de deelnemers hebben behaald en daderkenmerken. Aan dit bestand zijn gegevens van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) gekoppeld over de periode van insluiting in een justitiële jeugdinrichting of penitentiaire inrichting. Gegevens over de strafrechtelijke carrières van de jongeren voor het berekenen van de recidive komen uit de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD). De OBJD is voorts gebruikt als basisbestand waaruit personen voor de controlegroepen werden geselecteerd.

Dit onderzoek heeft betrekking op alle jeugdige daders die tussen begin 2008 en eind 2013 een GBM-traject hebben afgerond of in die periode voortijdig zijn gestopt. De uitkomsten van de GBM-deelnemers worden vergeleken met die van twee controlegroepen (historische en gelijktijdige). Beide controlegroepen zijn samengesteld met behulp van een *propensity matching* procedure met twaalf achtergrondkenmerken: sekse, leeftijd bij instroom, geboorteland, delict categorie, arrondissement, leeftijd eerste strafzaak, aantal eerdere strafzaken, aantal eerdere gevangenisstraffen, aantal eerdere maatregelen, strafzaakdichtheid, gemiddelde recidivefrequentie afgelopen vier jaar en de gemiddelde ernst delicten afgelopen vier jaar. De recidivemetingen voor het huidige onderzoek zijn uitgevoerd volgens de richtlijnen van de WODC-Recidivemonitor (Wartna, Blom & Tollenaar, 2011). In dit onderzoek wordt zowel naar de recidiveprevalentie tijdens als na de maatregel gekeken. De recidiveprevalentie heeft betrekking op het percentage personen dat binnen een bepaalde periode opnieuw wegens een misdrijf met justitie in aanraking komt. Daarnaast is gekeken naar de frequentie van recidive en de recidive-impact. De frequentie is in dit onderzoek gedefinieerd als het jaarlijkse gemiddelde aantal

nieuwe strafzaken over de periode dat men niet gedetineerd was. De impact van recidive is een combinatie van frequentie en ernst van de recidive.

Resultaten

Van 2008 t/m 2013 hebben 254 personen aan een GBM-traject deelgenomen, bij een kwart van deze deelnemers is bekend dat zij voortijdig uitgevallen zijn. Na de matchingsprocedure werden geen verschillen meer gevonden tussen de GBM-deelnemers en de controlegroepen wat betreft de in dit onderzoek meegenomen achtergrondkenmerken.

Het recidiveonderzoek wijst uit dat, ten opzichte van de controlegroepen, de recidiveprevalentie van de GBM-deelnemers tijdens de maatregel iets lager ligt en na de maatregel iets hoger, echter geen van deze verschillen is statistisch significant. Tijdens de eerste zes maanden van de maatregel heeft bijna een derde van de GBM-deelnemers opnieuw een delict gepleegd (29%). Na een jaar ligt dit aantal op bijna de helft van de deelnemers (45%). De recidive tijdens de eerste zes maanden en het eerste jaar proeftijd van de controlegroepen ligt hoger, maar de verschillen zijn niet statistisch significant. Hier speelt wel mee dat de onderzoeksgroepen redelijk klein zijn en dat het daardoor lastig is om significante verschillen te vinden. Een jaar na de GBM heeft 52% van de deelnemers gerecidiveerd. Na twee en drie jaar loopt dit percentage op naar respectievelijk 65% en 71%. Dit is iets hoger dan de recidiveprevalentie van de controlegroepen in de periode na de proeftijd. Echter, deze verschillen zijn erg klein en ook niet statistisch significant.

Vergelijkbare resultaten vinden we wat betreft de uitkomstmaten recidivefrequentie en recidive-impact. Hoewel de GBM-deelnemers gemiddeld iets vaker recidiveren en de totale impact van hun recidivezaken groter is, zijn de verschillen opnieuw niet statistisch significant. In het vergelijkende recidiveonderzoek hebben we dus geen consistent bewijs kunnen vinden van de effectiviteit van de maatregel.

Uit de verdiepende analyses gericht op de samenhang tussen de uitvoer van de maatregel en recidive (n=195), is gebleken dat de duur van het GBM-traject invloed heeft op de recidive. Deelnemers die langer deelnemen aan een GBM-traject hebben significant minder kans op recidive. Ook is gebleken dat het langer deelnemen aan een GBM-traject leidde tot een lagere recidivefrequentie. Er lijkt verder niet een specifieke interventie te zijn geweest die het beter of slechter heeft gedaan dan andere soorten interventies.

De tweede groep verdiepende analyses richtte zich op het effect van de behaalde doelen op recidive (n=147). Hieruit volgde dat deelnemers die vooruitgang hebben geboekt op het gebied van houding en vaardigheden significant minder kans hadden op recidiveprevalentie. Op dit punt lijkt de GBM dus te hebben gewerkt zoals verwacht; door het aanpakken van de problematiek op het gebied van houding en vaardigheden wordt er uiteindelijk minder gerecidiveerd.

Conclusie

In dit rapport is voor het eerst de effectiviteit van de GBM onderzocht in termen van recidive. De vergelijking van de recidive van deelnemers met een historische en gelijktijdige controlegroep heeft geen aanwijzingen opgeleverd voor de effectiviteit van de GBM in vergelijking met een voorwaardelijke jeugd detentie of PIJ-maatregel. Verdiepende analyses tonen wel aan dat jeugdigen die langer deelnemen aan een

GBM-traject minder recidiveren. Verder bleek dat deelnemers die vooruit zijn gegaan op het gebied houding en vaardigheden minder kans hebben op recidive. Dit zijn echter geen harde bewijzen van de effectiviteit van de GBM, omdat niet valt uit te sluiten dat er tussen de bewuste subgroepen instroomverschillen bestonden waarvoor in dit onderzoek niet is gecorrigeerd. De conclusie van dit onderzoek luidt daarom dat vooralsnog niet is bewezen dat de GBM leidt tot een reductie van de recidive van de justitiabelen in haar doelgroep. Een volgend recidiveonderzoek lijkt voorlopig niet van toegevoegde waarde, omdat de GBM in de afgelopen jaren maar zeer weinig is opgelegd.